

ВІДГУК

**офіційного опонента Локшиної Олени Ігорівни,
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
на дисертацію Федорчук Ірини Володимирівни
«Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького
регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія)»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю
13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки
01 Освіта /Педагогіка**

Актуальність обраної теми. Висококваліфіковані педагогічні кадри визнаються країнами світу обов'язковою умовою підготовки трудових ресурсів для глобалізованої економіки, розбудови мультикультурного суспільства. Економічні, технологічні та соціальні виклики обумовлюють необхідність інтенсифікації зусиль країн з розбудови ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації вчителів. У стратегічних документах Брюсселя – «Освіта і навчання 2020» (2009), Комунікації Європейської Комісії щодо розвитку шкільництва та вчительства високої якості (2017) та ін. – йдеться про важливість зміни самої парадигми підготовки педагогічних кадрів – від стійкої до динамічної з метою реагування на швидкозмінні запити сучасних суспільств держав-членів.

Досвід країн ЄС в умовах європеїзації активно впроваджується країнами кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія), які, водночас, розробляють національні стратегії модернізації педагогічної освіти. Паралельним процесом є синхронізація орієнтирів розвитку на регіональному рівні в умовах спільного контексту та викликів. Тому тема дисертації Федорчук Ірини Володимирівни «Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія)» є актуальною. Актуальність означеної проблеми обґрунтована авторкою належно.

Актуальність обраної теми підтверджує те, що дисертаційне дослідження є складовою наукової тематики кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього

менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Історія народної освіти і педагогічної думки в Україні (XIX – XX століття)» (державний реєстраційний номер 0115U005455).

Валідність наукового апарату дослідження, ступінь обґрунтованості використаних методів. Проведена експертиза засвідчила, що обраний для дослідження науковий апарат є валідним та таким, що забезпечив одержання достовірних результатів. Дисертанткою грамотно сформульовано мету і завдання дослідження. Вибір методів підпорядковано окресленій меті і дослідницьким завданням. Зокрема, теоретичні методи (метод термінологічного, хронологічного, структурно-функціонального, системного, порівняльно-педагогічного, екстраполяційного/прогностичного аналізу) забезпечили: валідне формулювання поняттєво-термінологічного апарату дослідження, визначення структури програм підготовки педагогічних кадрів, завдань і напрямів діяльності закладів вищої освіти країн кавказького регіону; дослідження взаємозалежності теоретичної та практичної підготовки, загальноосвітнього та професійного блоків освітніх програм, а також завдань, форм і методів підготовки педагогічних кадрів на бакалаврському та магістерському рівнях; визначення спільного та відмінного у змісті підготовки вчителів у теорії педагогічної освіти Азербайджану, Вірменії, Грузії та України; поширення висновків, здобутих у результаті дослідження, у процесі вдосконалення вітчизняного змісту вищої педагогічної освіти. Емпіричні методи (спостереження, інтерв'ювання, консультації з науковцями Азербайджану, Вірменії та Грузії у реальному часі та дистанційно) для уточнення, апробації та впровадження результатів дослідження.

Між усіма складовими наукового апарату простежується логічний взаємозв'язок. Така цілісність уможливила ґрунтовно розробити заявлену ідею, розкрити її у теоретичному і практичному аспектах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Методологічна обґрунтованість вихідних позицій дослідження, системний аналіз матеріалу, виявлення причинно-наслідкових зв'язків забезпечило високий ступінь обґрунтованості отриманих

результатів дослідження І. В. Федорчук. Дисертантка запропонувала роботу, в якій розкриває контекст, сутність і динаміку модернізації змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії в останнє десятиріччя ХХ – на початку ХХІ ст., окреслює перспективи творчого використання досвіду цих країн з підготовки педагогічних кадрів в Україні.

На досягнення мети спрямовано змістове наповнення трьох розділів дисертації. У Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади модернізації змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії, Грузії» дисертантка проаналізувала філософські, соціологічні та психологічні теорії змісту вищої педагогічної освіти; охарактеризувала культурно-історичний та соціально-економічний контекст реформування вищої педагогічної освіти в цих державах; виявила та обґрунтувала загальні тенденції модернізації змісту вищої педагогічної освіти в кавказьких країнах наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

У Розділі 2 «Сучасні підходи до проектування змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії, Грузії» охарактеризовано стандартизований підхід у проектуванні змісту вищої педагогічної освіти, окреслено значущість компетентнісного підходу у визначеному напрямі, розглянуто дослідницько орієнтований змістовий потенціал змісту вищої педагогічної освіти.

У Розділі 3 «Перспективні напрями використання прогресивного досвіду Азербайджану, Вірменії та Грузії в процесі модернізації змісту вищої педагогічної освіти України» здобувачка охарактеризувала сучасний стан модернізації змісту вищої освіти в Україні, запропонувала рекомендації щодо трансформації змісту підготовки педагогічних кадрів в Україні.

Висновки дисертації узагальнюють результати дослідження, підтверджуючи твердження автора, сформульовані у вихідних положеннях, про те, що модернізація змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) відбувається на основі національних традицій, етнокультурної своєрідності та світових інтеграційних процесів в освіті. Модернізація змісту відбувається у контексті структурно-організаційних трансформацій (децентралізації в управлінні закладами вищої освіти,

диверсифікації підходів до фінансування, запровадження триступеневої освіти, системи перезарахування кредитів – ECTS).

Валідність висновків дисертації забезпечується автентичними джерелами, які налічують 280 найменувань, з них 96 іноземною мовою.

Найбільш істотні наукові результати пов'язані з тим, що дисертантка розкрила проблему змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія) у вертикальній та горизонтальній проекціях. Вертикальна проекція забезпечується дослідженням становлення і розвитку вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону у форматі авторської періодизації. Горизонтальна проекція досліджуваної проблеми представлена крізь основи напрями та сутність вдосконалення змісту вищої педагогічної освіти у нормативному, структурному та освітньому форматах. Тенденції у дисертації слугували методологічним інструментом для виокремлення спільностей у модернізації змісту вищої педагогічної освіти в трьох аналізованих країнах. Тенденції слід також розглядати як один з ключових результатів проведеного дослідження.

Проведена експертиза виконаних завдань засвідчує, що автору вдалося якісно обґрунтувати теоретико-методологічні засади проблеми модернізації змісту вищої педагогічної освіти в досліджуваних країнах у контексті цивілізаційних змін (дослідницьке завдання 1). Дисертантка розкрила концептуальну платформу моделювання та конструювання змісту підготовки вчителів у досліджуваних країнах.

Беззаперечним внеском у педагогічну теорію слід розглядати авторське визначення феномену модернізації змісту вищої педагогічної освіти, що розглядається дисертанткою як процес, у межах якого відповідно до запитів суспільства на мобільного, ініціативного, активного фахівця трансформується знаннєвий та операційно-діяльнісний компоненти підготовки майбутнього вчителя, що забезпечує сукупність якісних змін у навчальних планах і програмах закладів вищої педагогічної освіти, запровадження інноваційних технологій та наближення до міжнародних стандартів.

Розгляд досліджуваної проблеми у діахронному вимірі забезпечив обґрунтування періодизації розвитку вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії (період структурно-організаційних перетворень (1991 – 2005 рр), розгортання процесу модернізації (2005 – 2010 рр), подальшої розбудови вищої педагогічної освіти: 2010 – по теперішній час) у визначених хронологічних межах (дослідницьке завдання 2). Дисертанткою виокремлено періоди, охарактеризовано їхню сутність, розкрито динаміку руху.

На схвалення заслуговує здійснена дисертанткою структуризація зовнішніх та внутрішніх контекстуальних чинників, які мали вплив на розвиток систем педагогічної освіти в трьох країнах.

Характеризуючи нормативний, структурний та дидактичний аспекти модернізації змісту вищої педагогічної освіти (в рамках завдання 3), І.В. Федорчук виокремила три процеси – моделювання, проектування та конструювання змісту вищої педагогічної освіти.

На схвалення заслуговує розроблена авторкою схема структурування змісту вищої педагогічної освіти на макро-, мезо-, мікрорівнях.

Цінним для національної вищої педагогічної освіти, яка розвивається у спільному європейському просторі під впливом викликів глобалізації та європеїзації, вважаємо виокремлення провідних тенденцій, які вплинули на формування сучасного змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія): інтернаціоналізації вищої педагогічної освіти, стандартизації вищої педагогічної освіти; компетентнісної спрямованості освітнього процесу, дослідницька орієнтація змісту підготовки вчителя.

Реалізуючи дослідницьке завдання 4, здобувачка запропонувала бачення проектування змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії з огляду на європейські орієнтири. Зокрема, розкрила такі європейсько-орієнтовані напрями модернізації змісту вищої педагогічної освіти в досліджуваних країнах, як стандартизація, трансформація на компетентнісні засади, посилення дослідницької складової.

Цінним для української освіти є узагальнення прогресивних ідей кавказьких країн з підготовки педагогічних кадрів у системі вищої освіти для окреслення перспектив їх творчого використання в Україні (дослідницьке завдання 5). Рівневий характер рекомендацій забезпечує ефективність донесення запропонованих ідей до кожної групи стейкхолдерів.

Нові факти, одержані здобувачкою. У результаті цілісного аналізу дисертанткою розроблено авторську періодизацію становлення і розвитку вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону; охарактеризовано основні напрями та сутність вдосконалення змісту вищої педагогічної освіти у нормативному (структурування її змісту на макро-, мезо-, мікрорівнях, що відображають процес моделювання, проектування та конструювання змістового компоненту педагогічної освіти у досліджуваних країнах), структурному (запровадження багаторівневої педагогічної освіти, встановлення співвідношення між нормативним та вибіркоким складниками змісту вищої педагогічної освіти, пошук шляхів децентралізації управління та підтримка автономії академічної спільноти у закладах освіти); освітньому (врахування національної спадщини та залучення міжнародного досвіду щодо підготовки педагогічних кадрів, студентоцентроване навчання, дослідницька діяльність майбутніх учителів, заохочення академічної мобільності) форматах; обґрунтовано особливості перебігу освітніх процесів у закладах вищої освіти країн кавказького регіону під впливом світових тенденцій (інтернаціоналізація, стандартизація вищої педагогічної освіти, а також компетентнісна та дослідницька спрямованість освітнього процесу).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що на основі наукового аналізу досвіду модернізації змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону запропоновано рекомендації на стратегічному та тактичному рівнях щодо використання прогресивних ідей в українському освітньому просторі. Висвітлені у дослідженні здобутки Азербайджану, Вірменії та Грузії в царині модернізації підходів до добору, структурування та трансляції змісту вищої педагогічної освіти, можуть

використовуватися для формування національної освітньої політики, розроблення освітніх стандартів та освітньо-професійних програм окремих дисциплін для вітчизняних закладів вищої освіти педагогічного профілю. Отримані результати дослідження можуть слугувати основою для вироблення стратегій співробітництва в освітній сфері між Азербайджаном, Вірменією, Грузією та Україною, розбудови наукового діалогу освітян країн кавказького регіону, обміну досвідом та розробки програм майбутньої співпраці між цими країнами та ЄС.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження І.В. Федорчук висвітлено у 16 одноосібних наукових публікаціях, серед яких: 4 статті – у фахових наукових виданнях України, 4 статті – у наукових періодичних виданнях Угорщини, Вірменії та Грузії, 8 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. Дисертація та автореферат написані грамотно та оформлені згідно з вимогами «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника затвердженого постановою Кабінету Міністрів України. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. В авторефераті основні положення дисертації викладено повно. Наукові положення, висновки і рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті і обґрунтовані у рукописі дисертації.

Зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження І.В. Федорчук загалом, у контексті наукової дискусії вважаємо за необхідне висловити зауваження і побажання.

1. Дисертанткою проведено ретельну роботу з упорядкування термінологічного поля дослідження. До позитивів у цьому аспекті слід віднести виокремлення та опрацювання базових термінологічних одиниць «реформування», «модернізація», «зміст вищої освіти», «зміст вищої педагогічної освіти»; формулювання авторського тлумачення поняття «модернізації змісту вищої педагогічної освіти». Водночас, відзначаємо відсутність уніфікації у використанні терміну для трактування характеру виокремлених тенденцій, які в

авторефераті та у дисертації називаються як провідні (мета, завдання, предмет дослідження), спільні (наукова новизна), загальні (1.3. Загальні тенденції модернізації змісту вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії, Грузії наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття), стрижневі (висновки до першого розділу).

2. Відзначаючи якісний рівень наукового апарату, вважаємо, що обов'язковим компонентом мети у дисертаціях з порівняльної педагогіки є орієнтація дослідження на окреслення перспектив використання зарубіжного досвіду в рамках національної освіти.

3. Школа педагогічної компаративістики в незалежній Україні за майже тридцятирічний період функціонування накопичила ґрунтовні напрацювання щодо зарубіжних здобутків у секторі вищої педагогічної освіти. Виклад результатів досліджень українських компаративістів з аналізованої проблеми у форматі підпункту «Стан дослідженості проблеми вищої педагогічної освіти зарубіжжя» посилив би змістову цінність дисертації.

4. Науковим здобутком дисертантки є розроблення авторської періодизації розвитку вищої педагогічної освіти в Азербайджані, Вірменії та Грузії, яка охоплює три періоди: період структурно-організаційних перетворень (1991 р. – 2005 рр.); період розгортання модернізаційних процесів (2005 р. – 2010 рр.); період подальшої розбудови вищої педагогічної освіти (2010 р. – по теп. час). Втім, як засвідчують результати авторського аналізу розвитку вищої педагогічної освіти в трьох країнах (Розділ 1 дисертації), характер такого розвитку мав також і національну специфіку, що, зокрема, відзначає дисертантка у тексті дослідження. З огляду на це, логічним виглядає, поряд із уніфікаційною, розроблення національних періодизацій.

5. Дослідник-компаративіст, ґрунтуючись на автентичній джерельній базі, покликаний цілісно представляти аналізовану реалію у сукупності здобутків та проблем. Важливим для національної освіти є окреслення не лише позитивів, а і викликів, що супроводжують розвиток/імплементацію того, чи іншого феномену.

Вважаємо, що характеристика таких викликів/проблем збагатила би дисертацію, посилила би рекомендаційні узагальнення.

Загальний висновок:

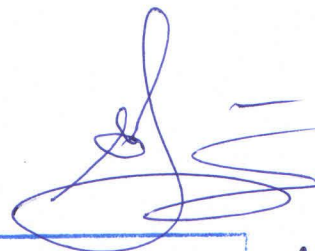
Висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації, основні положення та висновки якої відображено у наукових публікаціях, апробовано на міжнародних і всеукраїнських фахових конференціях і семінарах. Усе це дає підстави стверджувати про наукову зрілість дисертанта.

Дисертаційна робота «Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в країнах кавказького регіону (Азербайджан, Вірменія, Грузія)» за змістом, висновками, одержаними результатами відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року, що дає підстави для присудження Федорчук Ірині Володимирівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

27 листопада 2019 року

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України

О.І. Локшина

Локшина О.І.

Проф. / Учитель